

עבודת בעל מום וטמא בבמה

הרב שגיב אלטמן

לעבודה כגון מחוסר כיפורים ובעל מום. ופשוט דלא גרעו מזר". ובחזו"א פרה סימן ט"ו סק"כ כתב בעניין הזאת בעל מום במי פרה "דלא שייך מום במידי דלא בעי כהונה" וכו'.

ואם כן כאן ג"כ בפשטות יש לנו להכשיר בע"מ בבמה, דדווקא לעניין כהונה נפסלים בעלי מומים, אבל לא היכא דכשר זר. ומשמע אם כן שלרש"י בעל מום כשר להקריב בבמה קטנה.

ולפי סברא זו – שהיכן שא"צ כהונה לא פוסל בעל מום – יש מקום לומר שגם טמא יהיה כשר להקריב בבמה, שגם בפסול טמא י"ל שאינו חסרון אלא גבי כהונה, מה שאין כן גבי זר ובמקום שזר כשר, גם טמא יכשר. ואכן כך מבואר במשנה למלך (הלכות קרבן פסח פרק א') שכתב: "והאי טמא דתנינן הכא [ר"ל בזבחים דף ק"ג. – הזמן הנותר והטמא – שוין בזה ובוה] פירש רש"י [ק"כ. ד"ה וזמן] דהיינו לאכול קדשים, דאינו יכול לאכול הטמא. ולענין אם הטמא מקריב לא נתבאר בדבריו, ולכאורה היה נראה דבבמה קטנה דהזר מקריב, דהוא הדין טמא. אך רבינו בפירוש המשנה פירש שאין טמא מקריב, וכן פירש רבינו עובדיה דאע"פ דזר מקריב בבמה, אין טמא מקריב בבמה. ועיין בהראב"ד בפ"ד מהל' ביאת מקדש הל' ד' שכתב: 'ואיני מוצא אלא בבמה', ומיהו יש לדחות דבבמה גדולה איירי".² עכ"ל המשל"מ. ועיין גם תוספות יום טוב על

שנינו בברייתא בגמ' קכ. "דברים ששוותה במה גדולה לבמה קטנה: שחיטה בבמה גדולה וקטנה, הפשט וניתוח בגדולה וקטנה, דם מתיר ומפגל בגדולה וקטנה, מומין וזמן בגדולה וקטנה".

ופרש"י ד"ה 'ומומין': "דלא אשכחן דשרינהו בקטנה". ונראה לכאורה לדקדק מדברי רש"י, דמפרש מומין שכאן במומי הקרבן. שהרי האיסור בהקרבת בעלי מומין נאמר בתורה בסתמא: "לא תקריבו אלה לה' ואשה לא תתנו מהם על המזבח לה' וגו'" [ויקרא כב,ב], ואם כן בסתמא אמור דין זה גם בבמה, דבכל מקום אין להקריבם לה', ושייך לומר ע"ז דכיון שלא אשכחן דשרינהו בקטנה, ממילא אסור להקריבם. אך דין איסור עבודת בעלי מומין, לא נאמר בתורה אלא גבי הכהנים. ואם כן בבמה קטנה שגם זר עובד בה ולא נמצא לגביו איסור מפורש, לא שייך לומר "דלא אשכחן דשרינהו בקטנה", דאדרבא, צריך לרבות איסור לגביו. שמצד הסברא היכן שלא צריך כהן, כשר גם בעל מום. עיין פי' המיוחס לר"ש משאנץ על תו"כ פרשת אמור [פרשתא ג' פרק ב' ה"ד] שנקט בפשטות שלמ"ד שזר כשר ביציקה ובלילה במנחה, ה"ה שכשר ג"כ בעל מום.

וכן במנחת חינוך (מצוה צ"ח אות א) כתב גבי הדלקת המנורה "ובכס"מ כתב לדעת הנ"ל הו"ל כמו שחיטה דלאו עבודה היא וכשרה בזרים ע"ש וכו', וא"כ ה"ה כל הפסולים

1. כלומר, הרמב"ם (הלכות ביאת המקדש פ"ד ה"ד) כתב "וכן טמא שטבל ועבד קודם שיעריב שמשו עבודתו פסולה וחייב מיתה בידי שמים", ועל זה הקשה הראב"ד שם ד"כיון שטבול יום שנכנס למקדש בכרת, היכי משכחת לה טבול יום ששימש במיתה והא איכא נמי כרת בשביל ביאת מקדש. ואיני מוצא אותו אלא בבמה". ומשמע שטמא פוסל בבמה.
2. ועיין הר המוריה (הלכות בית הבחירה פרק א ה"ב) שכתב "ואיני יודע איך עלה על דעתו

פסול אחר, דאישתרי בעלמא". וזו לשון הגמ' בדף ט"ז, שהוכיחו ממנה התוס': "דבי רבי ישמעאל תנא: אתיא בק"ו מבעל מום, מה בעל מום שאוכל – אם עבד חילל, זר שאינו אוכל – אינו דין שאם עבד חילל. מה לבעל מום שכן עשה בו קרב כמקריב, טמא יוכיח. מה לטמא שכן מטמא, בעל מום יוכיח. וחזר הדין, לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה, הצד השווה שבהן – שמוזהרין ואם עבדו חיללו, אף אני אביא זר – שהוא מוזהר, ואם עבד חילל. מנלן דמוזהר, אי מ'וינזור', חילול בגופיה כתיב ביה אלא מ'וזר לא יקרב אליכם'. איכא למיפרך: מה להצד השווה שבהן שכן לא הותרו בבמה. לא תימא טמא יוכיח, אלא אימא אונן יוכיח. מה לאונן שכן אסור במעשר, [בעל מום] יוכיח. וחזר הדין, לא ראי זה כראי זה, הצד השווה שבהן שמוזהרין כו'. ה"נ לפרוך: מה להצד השווה שבהן שכן לא הותרו בבמה וכו'".

וכן כתבו התוס' להוכיח מכאן לעניין טמא, שפסול לעבוד בבמה, כמבואר בדבריהם (בדף כ"ח: ד"ה מסתברא): "וכן טמא ששימש ליכא למימר דהוא נמי לא הותר בבמה, כדאמר לעיל, מה להצד השווה שבהן שכן לא הותרו בבמה".

ומכח דברים אלו הקשה הברכת הזבח (זבחים ק"כ. על רש"י ד"ה 'תורת זבח') על דברי התוי"ט הנ"ל, שתמה על הרמב"ם, היכן נמצא בגמ' שטמא פסול להקריב בבמה, וכתב הבה"ז דבתיבת טמא שבמשנה (ק"ג). נכלל ג"כ

המשנה הנ"ל (פרק י"ד משנה י'), שתמה על פירוש הרמב"ם הנ"ל שטמא פסול להקריב בבמה וכתב: "ותמיהני למה לא פירשו כמו בכ"מ דמתניתין פיגול נותר טמא, דטמא לענין אכילה. וכן פירש רש"י הכא, וטמא נמי בהיא פרשתא [דוואת תורת זבח השלמים] כתיב והנפש אשר תאכל וגו' ע"כ והרמב"ם סיים על פירושו שכן פירש הגמרא. ולא נמצא כן בגמרא שבידניו".

ובאמת מפורש כן להדיא ברש"י, לעיל ד' ס"ט. דאמרו בגמ' שם, גבי שיטת רבי יוחנן דס"ל שמליקת זר אינה מטמאת בבית הבליעה, תניא כוותיה דרבי יוחנן מלקה זר מלקה פסול וכו' אין מטמאין אבית הבליעה. ופרש"י שם (רש"י כתי"ד"ה מלקה פסול) 'כגון בעל מום'. והיינו שאם מלק זר או בעל מום, אין העוף מטמא בבית הבליעה. והרי טעמו של רבי יוחנן הוא, שהכשר למליקה בבמה אע"פ שבמקדש מליקתו פסולה אינה גורמת טומאה בעוף, וכמבואר שם בדף ס"ח: ברש"י ד"ה בבית הבליעה, גבי זר.³ ומבואר אם כן דס"ל לרש"י שבעל מום כשר לעבוד בבמה.

אמנם כבר הקשו התוס' קושיה גדולה לכאורה על סברא זו (שם ד"ה אמר): "ומליקת פסול דקאמר בסמוך אין מטמאה, אין צ"ל כפרש"י שפירש בעל מום. דלא אשכחן כהן בעל מום שכשר לעבודה ואפילו בבמה. כדאשכחן לעיל ריש פ"ב [ט"ז:]: דפריך מה להצד השווה שבהן שכן לא הותרו בבמה. אבל מליקת פסול, היינו או אונן טמא או

דמייירי בבמה גדולה, הא לפנים מן הקלעים חייב כרת ואיך כתב שם דטמא העובד אינו חייב רק מיתה בידי שמים. אבל העיקר דמייירי בבמה קטנה וטמא אסור לעבוד בבמה קטנה" וכו'. וכ"כ בזבחי אפרים זבחים ט"ו: אלא שרמז ליישב ע"פ הגמ' בשבועות ט"ז: [ואולי כוונתו שאפשר לפרש שם שדווקא במשכן ובמקדש חייב, ואין לימוד לחייב בבמה]. ועיין רש"י מנחות כ"ה. ד"ה מכללו.

3. וכן משמע מתוס' שם ד"ה 'אמר', כמובא לקמן. אמנם עיין תוס' בדף ס"ט. ד"ה 'ולטעמך', שלפי מה שכתב שם י"ל שרש"י ס"ל שרבי יוחנן יליף משחיטה (ולפינו כן הוא ברש"י כ"י).

טמא מקריב. וכ"כ ב'כנסת ראשונים' שם בהערה י"א, ועיי"ש מה שהביא ממדרש הגדול פ' ראה.

אמנם עדיין צריך ביאור, שלכאורה דחוק מאוד לפרש כן בסוגיא שם, שהרי הגמ' שם דנה ללמוד חילול עבודת זר במה הצד מעבודת טמא ובעל מום שמחללים עבודתם. ודחתה, מה לטמא ובעל מום שלא הותרו בבמה, מה שאין כן זר שכשר לעבוד בבמה. ואם כן מיירי בעובד ולא בקרבן עצמו.

אולם נראה דשפיר יש לפרש שם הסוגיא בקרבן, שהרי בתחילה ביארה הגמ' שם שמבעל מום לבד א"א ללמוד חילול עבודה בזר, דשאני בעל מום שעשה בו הכתוב קרב כמקריב, ופרש"י ש"המום פוסל בקרבן כדרך שפוסל בכהן". וע"ז אמרו טמא יוכיח וכו', מה לטמא וכו', וחזר הדין. ואם כן י"ל שמה שדחתה הגמ' – מה לטמא ובעל מום שלא הותרו בבמה – הוא על דרך הסברה הראשונה הנ"ל, שעשה בו הכתוב קרב כמקריב, דהיינו ששייך לדון צד חומרא בפסול העובד ממה שמצינו אותו פסול בקרבן עצמו. ואם כן יש לפרש שאף שדנים על חילול עבודת זר במקדש, מ"מ פורכים מצד חומרא שנמצא בבמה בקרבן אע"פ ששם אינו במקריב.⁵

ומקור נוסף בראשונים, להכשיר עבודת טמא ובע"מ, יש לדון מדברי השטמ"ק בכריתות (דף ג. אות י"ג), שכתב בשם רבינו ברוך: "וכן השוחט ומעלה בחוץ, דכיוון דאשה לאו בת העלאה היא בפתח אוהל מועד,

שלא יהא כהן או זר העובד בבמה טמא, וכדאיתא להדיא בגמ' בדף ט"ז, וכמו שכתבו התוס' הנ"ל. וכן הקשה בהגהות הגרעק"א על דברי המשנה למלך הנ"ל, איך הסתפק לומר שטמא כשר לעבוד בבמה.

והנה ב'מראה כהן' (דף ט"ז. ד"ה 'מה להצד') כתב לתרץ את דברי התוי"ט, דאמנם לרבי ישמעאל שם מוכח בסוגיא דטמא פסול בבמה, אבל לתנא דבי לוי בתחילת הסוגיא שם, שלמד חילול עבודת זר מהיקש למשמש בטומאה מקרא ד'דבר אל אהרן ואל בניו לאמר וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו' וגו',⁴ אם כן יש ללמוד בהיקש ג"כ לאידך גיסא, דמה זר מותר בבמה הנ"ט טמא כשר בבמה. וכיוון דלוי הוא בתרא נקטינן כוותיה, "ויפה השיג בעל תוי"ט וכו' דוק היטב כי הוא ברור ואמת ונכון".

ולדרך זו מתבאר אם כן, דבאמת דין טומאה בבמה תליא בפלוגתא דתנאי, והרמב"ם והתוס' ס"ל דקיי"ל כרבי ישמעאל, ולכן פסלו טמא ובע"מ בבמה. ורש"י ודעימיה ס"ל דהלכה כלוי ולא קיי"ל כסוגיא בדף ט"ז. וכן יש לומר גבי בעל מום, דכמו שהתירה התורה עבודת טמא היכא דכשר זר, מסתברא דה"ה לענין פסול בעל מום, דמנלן לפסול בו בעבודת זר.

ב'חמדת דניאל' [בסוף הספר בידינו במה, אות ז'] כתב באופן אחר, שיי"ל שרש"י מפרש הסוגיא באכילת בשר בטומאה או להקריב בעל מום, אבל האיש העובד יכול להיות שפיר שכמו שכשר זר, גם

4. עיין רש"י דף קיב: ד"ה ולא משום טומאה - כהן טמא ששימש דאזהרת זרות ושימוש בטומאה מחד קרא נפקי מוינזרו ולא יחללו בכל הזבחים תנינא מאי דמחייב אזרות מחייב אשימוש טומאה.

5. והיינו שאף בבמה שהותר טמא ובע"מ בעובד, לא הותר בקרבן. וחמיר אם כן מפסול זר שאין בו חומרא זו. ואע"פ שלא שייך כלל לדון על פסול זר בקרבן, מ"מ עצם מה שנאמר להדיא איסור יתר בצד אחד, נחשב בו לחומרא. וכן מצינו כ"פ שפורכים כה"ג, עיין תוספות לעיל ח: ד"ה הנך

יאכל. ואילו לא נאמרו קדשי קדשים, הייתי אומר: בקדשים קלים יהא אוכל שהן קלים, בקדשי קדשים לא יהא אוכל, לכך נאמרו קדשי קדשים ולכך נאמר קדשים קלים". וביאר שם רב ששת, מה שאמרו בברייתא שקדשי קדשים כשרים לזר דהיינו בבמה וכדברי האומר יש מנחה בבמה, דהיינו קדשי קדשים. ונמצא אם כן ביאור הברייתא, שהוצרך הכתוב להחזיר להדיא גם אכילת קדשים קלים לכהן בעל מום, ולא סגי בקרא דקדשי קדשים, דהו"א שדווקא קדשי קדשים שרי לבע"מ שהרי הותרו לזר בבמה וכו'.

ומעתה, אם איתא שבעל מום עצמו כשר להקריב בבמה, מדוע הוצרך התנא לתלות בהיתר זר בבמה, תיפוק לה דאשכחן היתר בבע"מ עצמו בבמה. אלא ע"כ דבע"מ לא הותר אף בבמה, ואם כן לא אשכחן בו היתר אכילה אלא ממקרא זה.⁷

ולעניין הסברא שכתבנו, שכיוון שמותר זר יהיה מותר גם בע"מ, דאינו אלא פסול כהונה בלבד כדאשכחן בכל מקום שהותר זר כנ"ל, שמה י"ל שדווקא במידי דאינו עבודה הוא דאמרינן כן מסברא וכמו יציקה ובלילה.

ועוד י"ל ע"פ דברי הרש"ש (פרה פרק י"ב מ"י) שכ' "בתוס' ר"ע אות י"ט הביא בשם התוס' דזבחים [י"ז:] דבע"מ פסול להזאה. ונפלאתי ע"ז דלא מצינו שום עבודה שזר כשר לה ובע"מ יהא פסול, חוץ מבמה (ואולי י"ל דהזאה כיון דבחוץ היא, לבמה מדמינן לה). וברפ"ב דזבחים: תנא דבי רבי ישמעאל, ק"ו ומה בע"מ שאוכל אם עבד חלל, זר שאינו אוכל אינו דין שאם עבד חילל. ואם איתא, לידחי מה לבע"מ שכן

מסתמא לא מחייבא עליה בחוץ. או שמא כיון דזכר כשר בבמה, אשה נמי כשרה, ולהכי איחייבי עלה בחוץ". וכן בחידושי הרשב"א (ב"ב דף ק"כ ד"ה אף כאן אהרן) כתב: "ויש לי לומר דלמד על שחוטי חוץ שהכל חייבים בהם ואפילו זר שאינו ראוי לעבודה שמשום ששחיטה כשרה בזר" וכו'. ועיין מקור ברוך סימן א' שתמה במשמעות הדברים שאין הפסול מתחייב על שחיטה והעלאה בחוץ אא"כ שייך לעבודה עכ"פ בבמה. דאם כן נאמר דבע"מ וטמא פטורים על שחיטה והעלאה בחוץ שהרי פסולים בבמה. וזה דבר שאי אפשר לאומרו, ונשאר שם בקשיא. אכן לפי מה שנתבאר, י"ל שהרשב"א ורבינו ברוך בשטמ"ק ס"ל דבע"מ כשר בבמה וכו"ל.⁶

נמצא אם כן שיש לדון מתוך דברי רש"י והרשב"א ורבינו ברוך, דס"ל שטמא ובעל מום כשרים לעבוד בבמה. וכך היא לכאורה הסברא הפשוטה, שכיוון שזר כשר יוכשרו גם הם, שאינם אלא פסולים במעלת הכהונה. ונראה שכן תפסו (עכ"פ בסברא) התו"ט והמשנה למלך. אכן פשט הסוגיא בדף ט"ז: שטמא ובעל מום פסולים לעבוד בבמה, וכן כתבו להדיא התוס' והרמב"ם וכן נראה בדעת הראב"ד וכן נקטו בפשטות רוב האחרונים.

ויש לכאורה להביא ראיה שבע"מ פסול להקריב בבמה, מהגמ' בדף ק"א: שאמרו שם בברייתא גבי בע"מ שאוכל בקדשים "לחם אלהיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל – אם נאמרו קדשי קדשים למה נאמר קדשים קלים ואם נאמרו קדשים קלים, למה נאמר קדשי קדשים. אילו לא נאמר קדשים קלים, הייתי אומר: קדשי קדשים הוא דאוכל שהרי הותרו לזר ולהן, קדשים קלים לא

6. ועיין במאמרנו 'השוחט והמעלה' בחוברת זו בהרחבה בעניין שיטה זו.

7. אמנם לפי תירוץ המראה כהן לעיל, שדין זה הוא מחלוקת תנאים, לק"מ.

דאין כהונה בבמה, ומומים פסולים בבמה. ועיין ריש פרק ב' דף ט"ז., דבעלי מומים פסולים לעבודה בבמה. ועל זה שפיר צוה 'אל בני ישראל'. וכן מורה קרא דמדבר על ההקרה, דבבמה לא יקריבו בעלי מומין ישראלים ודו"ק. והטעם, ד'כל אשר בו מום לא יקרב' גם במושב שרים, 'והקריבהו לפחתך' (מלאכי א, ח), לכן גם בבמה אסור. אמנם לאופן זה יש לדון עדיין מנלן דפסול טמא.

פסול בהזאה" (ולפמש"כ לדמות הזאה לבמה אין מזה קושיא דהתם באמת קאמר מה להצד השה שכן לא הותרו בבמה). נראה אם כן שמפרש שהוא חומרא מיוחדת בעבודות חוץ.

ובאופן נוסף מבואר במשך חכמה (ויקרא פרק כ"א פסוק כ"ד) עה"פ נהפוח את פרשת מומים: "וידבר משה אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל", וכך כתב: "לעניות דעתי נראה על פי מה דאמרו סוף זבחים (ק"כ).

העולה מן הדברים:

להדיא בדברי התוס', וכן דעת הרמב"ם, וכך נקטו בפשטות רוב האחרונים. ואע"פ שזר כשר בבמה, מ"מ לא מצינו שכל הפסולים כשרים בזר אלא במה שאינו עבודה ולכן הזר כשר בו. אבל בעבודות גמורות לעולם נפסל העובד בבע"מ ובטמא, אפילו שהוא זר. או שיש לימוד מיוחד לפסול בבמה, כמבואר במשך חכמה הנ"ל.

מדברי רש"י נראה לכאורה שבע"מ וטמא כשרים לעבוד בבמה קטנה, ואפשר שכן גם דעת הרשב"א ורבינו ברוך. וכן דנו התו"ט והמשל"מ לגבי טמא. ודרך זו מובנת היטב בסברא, משום שבכל מקום שכשר זר כשר גם בע"מ (ולכאורה ה"ה גם טמא).

אך פשט סוגיית הגמ' בדף טז: שבעל מום וטמא פסולים אף בבמה קטנה, כמבואר